

Sygn. akt V CSK 137/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wojciech Katner (przewodniczący)

SSN Marian Kocon (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa Z. W.
przeciwko Skarbowi Państwa-Sądowi Okręgowemu w J.
oraz Skarbowi Państwa-Sądowi Apelacyjnemu w (...)
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 5 czerwca 2019 r.,
skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 21 września 2017 r., sygn. akt I ACa (...),

1) oddala skargę kasacyjną;

**2) przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w (...)
adw. B. Ż. kwotę 1.800 zł (jeden tysiąc osiemset) wraz z należnym
podatkiem od towarów i usług (VAT) tytułem nieopłaconej
pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu
kasacyjnym;**

**3) zasądza od skarżącej na rzecz Skarbu Państwa Prokuraturii
Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 200 zł (dwieście)
tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 21 września 2017 r. Sąd Apelacyjny w (...) w sprawie o zapłatę oddalił apelację powódki Z. W. od wyroku Sądu Okręgowego w J. z dnia 27 kwietnia 2017 r. U podłoża tego rozstrzygnięcia legł pogląd, że pojęcie orzeczenia "niezgodnego z prawem", o którym mowa w art. 417¹ § 2 k.c., interpretowane w powiązaniu z art. 424^{1a} § 2 k.p.c., nie obejmuje każdego orzeczenia obiektywnie sprzecznego z prawem, lecz tylko takie, którego niezgodność z prawem jest oczywista, rażąca i przybiera postać kwalifikowaną.

Skarga kasacyjna powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego – oparta na obu podstawach z art. 398³ k.p.c. - zawiera zarzut naruszenia art. 417¹ § 2 k.c., w zw. z art. 424^{1a} § 2 k.p.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c., a także art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 378 § 1 k.p.c., art. 379 pkt 5 k.p.c. i art. 9 § 1 k.p.c., a także art. 148 k.p.c., 148¹ k.p.c. w zw. z art. 21 ust. 1 ustawy o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 10 lipca 2015 r. (Dz. U. 2015 r., poz. 1311), i zmierza do uchylenia tego wyroku oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że nieważność postępowania nieuwzględniona przez sąd drugiej instancji z urzędu lub na zarzut strony stanowi uzasadnioną podstawę skargi, ale tylko wtedy, gdy miała znaczenie dla wyniku sprawy przed sądem drugiej instancji (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNP 1998, Nr 5, poz. 81; z dnia 10 lutego 1998 r., II CKN 600/97, OSP 1999, Nr 3, poz. 58; z dnia 18 stycznia 2005 r., II PK 151/04, OSNP 2005, Nr 17, poz. 262; z dnia 23 czerwca 2009 r., III UK 16/09 nie publ. oraz z dnia 13 lipca 2011 r., I UK 11/11, nie publ.). Skoro bowiem skarga kasacyjna przysługuje od orzeczeń sądu drugiej instancji, to wyłączone jest bezpośrednie badanie w postępowaniu kasacyjnym naruszenia przepisów postępowania przez sąd pierwszej instancji, w tym również naruszeń prowadzących do nieważności postępowania. Kwestia ta może podlegać badaniu i rozpoznaniu przez Sąd Najwyższy jedynie pośrednio, poprzez przytoczenie przez

skarżącego w ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. stosownego zarzutu naruszenia przez sąd odwoławczy art. 378 § 1 k.p.c. lub art. 386 § 2 k.p.c. Wobec tego uchybienie sądu drugiej instancji, polegające na niewzięciu pod rozwagę - z urzędu lub w ramach zarzutu apelacyjnego - nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, stanowi usprawiedliwioną podstawę kasacyjną z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. tylko wówczas, gdy mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy przed sądem drugiej instancji.

Skarżąca formułując zarzut nieuwzględnienia przez Sąd Apelacyjny nieważności postępowania nie sprecyzowała okoliczności podniesionych w piśmie procesowym strony pozwanej, do których chciała, a nie mogła się ustosunkować. Twierdziła, że rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym uniemożliwiło jej osobisty udział w czynnościach procesowych, który jest istotnym elementem sprawiedliwej procedury. Tym samym została pozbawiona prawa do wysłuchania. Skarżąca nie wykazała jednak, jaki wpływ na wynik sprawy przed Sądem Apelacyjnym jako sądem drugiej instancji (rozpoznania sprawy co do istoty) mogło mieć zarzucane naruszenie przepisów postępowania przez Sąd Okręgowy. Inaczej mówiąc, że miało ono istotny wpływ na wynik sprawy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 1997 r., I CKN 825/97, OSNC 1998 r. nr 5, poz. 81). Zważyć bowiem trzeba, że postępowanie apelacyjne jest kontynuacją postępowania przed sądem pierwszej instancji, co powoduje, iż wiele przypadków nieważności zachodzących przed sądem pierwszej instancji, zwłaszcza polegających na pozbawieniu możliwości obrony praw, jest sanowanych w postępowaniu apelacyjnym, a co za tym idzie traci rację bytu kwestionowanie orzeczenia sądu pierwszej instancji, jeżeli nie jest przy tym oparte na innych podstawach kasacyjnych.

W tym stanie sprawy chybiony okazał się zarzut niezastosowania art. 378 § 1 w związku z art. 386 § 2 k.p.c.

Nie ma racji skarżąca - podnosząc w ramach zarzutu naruszenia art. 417¹ § 2 zd. 1 k.c. w zw. z art. 424^{1a} § 2 k.p.c. - że wyrok kasacyjny Sądu Najwyższego wydany na skutek uwzględnienia skargi kasacyjnej przesądza automatycznie o tym, że uchylone orzeczenie sądu drugiej instancji jest - ze względu na treść

art. 424^{1a} § 2 k.p.c. w zw. z art. 417¹ § 2 k.c. - orzeczeniem niezgodnym z prawem w rozumieniu tego ostatniego przepisu. Podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, zgodnie z art. 417¹ § 2 k.c., stanowi wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem. Jak przyjmuje się w orzecznictwie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 31 marca 2006 r., IV CNP 25/05, OSNC 2007, Nr 1, poz. 17, z dnia 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007, Nr 2, poz. 35), bezprawie judykacyjne nie obejmuje każdego orzeczenia obiektywnie sprzecznego z prawem, lecz tylko takie, którego niezgodność z prawem jest oczywista, rażąca, a więc przybiera postać kwalifikowaną. Orzeczeniem niezgodnym z prawem jest orzeczenie niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej wykładni przepisami, z ogólnie przyjętymi standardami rozstrzygnięć albo wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa. Tego rodzaju sytuacja nie zachodzi wówczas, gdy sąd wybiera jeden z możliwych wariantów interpretacji przepisów, które stosuje w sprawie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 18 stycznia 2006 r., II BP 1/05, OSNP 2006, nr 23-24, poz. 351, z dnia 7 lipca 2006 r., I CNP 33/06, OSNC 2007, Nr 2, poz. 35). Kategoria "bezprawności judykacyjnej" z art. 417¹ § 2 k.c. jest więc węższa od bezprawności z art. 417 § 1 k.c., która obejmuje każdą obiektywną sprzeczność działania bądź zaniechania władzy publicznej z przepisami prawa. Względ na specyfikę władzy sądowniczej obdarzonej w atrybut niezawisłości sędziowskiej sprzeciwia się przyjęciu, że każde obiektywnie niezgodne z prawem orzeczenie, niezależnie od stopnia tej niezgodności, stanowi działanie, które może być źródłem odpowiedzialności Skarbu Państwa. Działalność orzecznicza sądów wymaga bowiem zapewnienia sędziom pewnego zakresu władzy dyskrecyjnej, ponadto polega ona na konieczności interpretacji i stosowania przepisów zawierających pojęcia nieostre i ocenne, co może prowadzić do przyjmowania różnych interpretacji przez sądy tych samych przepisów w podobnych stanach faktycznych. Stwierdzenie niezgodności z prawem powinno nastąpić, według art. 417¹ § 2 k.c., w odrębnym postępowaniu, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej. Niewątpliwie tego rodzaju postępowaniem, w którym prejudycjalnie orzeka się o niezgodności prawomocnego orzeczenia z prawem jest postępowanie ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Zgodnie jednak

z art. 424^{1a} § 2 k.p.c., orzeczenie Sądu Najwyższego wydane na skutek wniesienia skargi kasacyjnej traktuje się jako orzeczenie wydane w postępowaniu wywołanym wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. W piśmiennictwie wyrażane są rozbieżne stanowiska odnośnie do kwalifikacji jako niezgodnych z prawem orzeczeń sądów drugiej instancji uchylonych do ponownego rozpoznania orzeczeniem kasatoryjnym Sądu Najwyższego. Według jednego z nich, samo uchylenie przez Sąd Najwyższy orzeczenia sądu drugiej instancji jest równoznaczne z tym, że orzeczenie to jest niezgodne z prawem w rozumieniu art. 417¹ § 2 k.c. w zw. z art. 424^{1a} § 2 k.p.c., według drugiego stanowiska orzeczenie kasatoryjne Sądu Najwyższego nie przesądza automatycznie o niezgodności z prawem uchylonego orzeczenia, co zależy od kwalifikacji charakteru stwierdzonych przez Sąd Najwyższy uchybień sądu drugiej instancji, które były przyczyną uchylenia orzeczenia tego sądu.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną podzielił drugie z przytoczonych stanowisk (tak też Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 26 listopada 2010 r., IV CSK 383/10, nie publ.).

Godzi się zauważyć, że o ile postępowanie o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest ukierunkowane na ustalenie, czy zachodzi jedna z przesłanek odpowiedzialności Skarbu Państwa wymieniona w art. 417¹ § 2 k.c., tj. niezgodność zaskarżonego skargą prawomocnego orzeczenia z prawem, o tyle cel postępowania kasacyjnego jest ograniczony do zbadania zasadności podniesionych w ramach wskazanych w niej podstaw zarzutów naruszenia prawa materialnego lub procesowego bez oceny charakteru tych uchybień, tj. czy mają one charakter kwalifikowany, przyjmowany przy wykładni art. 417¹ § 2 k.c. (por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 września 2012 r., SK 4/11, OTK-A 2012, Nr 8, poz. 97). Skarga kasacyjna zmierza do korekty wyroku przez jego zmianę lub uchylenie i ma związek funkcjonalny z wcześniej toczącym się postępowaniem. Uwzględnienie skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem z art. 424¹ k.p.c. opiera się więc na innych przesłankach niż orzeczenie kasatoryjne, które zmierza do skorygowania rozstrzygnięcia sporu między stronami postępowania sądowego. Dlatego uwzględnienie skargi kasacyjnej jest konieczne, ale nie przesądzające dla przyjęcia,

że uchylone orzeczenie sądu drugiej instancji było niezgodne z prawem w znaczeniu przyjmowanym w art. 417¹ § 2 k.c. Kontrola kasacyjna nie jest bowiem ukierunkowana na ocenę charakteru uchybień sądu drugiej instancji. Przyczyną uchylenia orzeczenia sądu drugiej instancji wcale nie musi być kwalifikowane naruszenie prawa przez sąd drugiej instancji przyjmowane przy wykładni art. 424¹ k.p.c. w zw. z art. 417¹ § 2 k.c.

Wykładnia, że sam wyrok kasatoryjny bez względu na charakter stwierdzonych uchybień przesądza automatycznie o tym, iż uchylone orzeczenie sądu drugiej instancji jest niezgodne z prawem i uzasadnia odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa na podstawie art. 417¹ § 2 k. c. prowadziłaby nieuchronnie do konieczności przyjęcia funkcjonowania dwóch, istniejących obok siebie, reżimów odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za wydanie prawomocnych orzeczeń: jednego - mającego zastosowanie do orzeczeń poddanych kontroli skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia - w którym podstawą odpowiedzialności byłaby bezprawność judykacyjna w znaczeniu przyjmowanym przy wykładni art. 424¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 417¹ § 2 k.c., a więc o charakterze kwalifikowanym - oraz drugiego - mającego zastosowanie do prawomocnych orzeczeń zaskarżonych skargą kasacyjną - w którym podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa uzasadniałoby jakiekolwiek uchybienie przepisom prawa procesowego i materialnego skutkujące uchyleniem przez Sąd Najwyższy prawomocnego orzeczenia zaskarżonego skargą kasacyjną. W istocie więc, w drugim rozważanym przypadku, zasada odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa na podstawie art. 417¹ § 2 k.c. za wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem nie odbiegałby od zasady odpowiedzialności odszkodowawczej wynikającej z art. 417 § 1 k.c., gdyż w obu przypadkach jej podstawą byłaby obiektywna bezprawność, a nie bezprawność kwalifikowana. Tego rodzaju wykładnia byłaby jednak sprzeczna z założeniem, które legło u podstaw określenia odrębnych, w stosunku do ogólnych, zasad odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za wydanie orzeczenia niezgodnego z prawem przyjmującym, że odpowiedzialność ta ograniczona jest jedynie do kwalifikowanych uchybień sądów. Konieczność przyjęcia takiej ograniczonej, w stosunku do ogólnej przewidzianej w art. 417 § 1 k.c., zasady

odpowiedzialności Skarbu Państwa za bezprawie judykacyjne była podyktowana zaś koniecznością zrównoważenia chronionego Konstytucją prawa do wynagrodzenia za szkody wyrządzone przez niegodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji) z zasadą niezawisłości sędziowskiej (art. 178 ust. 1 Konstytucji).

Sąd Apelacyjny zasadnie uznał, wbrew stanowisku skarżącej, że błędna wykładnia art. 24 § 1 k.c., jakiej dokonały sądy powszechne obu instancji w sprawie o ochronę dóbr osobistych skarżącej, w wyniku której przyjęły, iż pozwana Gmina M. nie ponosi odpowiedzialności za naruszenie dóbr osobistych skarżącej, ponieważ wykazała, że działania jej organów nie były bezprawne, a treść kwestionowanych wypowiedzi jest prawdziwa, nie ma charakteru kwalifikowanego w rozumieniu art. 417¹ § 2 k.c. w zw. z art. 424¹ § 1 k.p.c. Tej bowiem błędnej wykładni art. 24 § 1 k.c., odmiennej od dokonanej przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 lutego 2013 r., sygn. akt V CSK 123/12, w sytuacji gdy wykładnia przepisów dotyczących ochrony dóbr osobistych jest szczególnie trudna, niepodobna kwalifikować jako oczywistego i rażącego naruszenia prawa.

Z tych przyczyn orzeczono, jak w wyroku.